

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра юридичної психології

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ

з дисциплін: «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Юридична психологія» для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» (державне замовлення) галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія»

КИЇВ -2024

Програма атестації для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» (державне замовлення) галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія», / Укладачі: д.психол.н., професор Кудерміна О.І., д.ю.н., професор Охріменко І.М., д. філософії Сняtkова Т.М., магістр психології Буданова М.О. – К. НАВС, 2024. – 41 с.

Концепцію програми атестації для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» (державне замовлення) галузі знань «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія» розроблено у складі:

Олена Кудерміна – завідувач кафедри юридичної психології, доктор психологічних наук, професор

Іван Охріменко – професор кафедри юридичної психології, доктор юридичних наук, професор

Тетяна Сняtkова – викладач кафедри юридичної психології, доктор філософії

Маріанна Буданова – викладач кафедри юридичної психології, магістр психології

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри юридичної психології (протокол № 13 від 22.02.2024)

Обговорено та схвалено Вченою Радою Національної академії внутрішніх справ від ____ . ____ 2024 р., № ____

©Кудерміна О.І.,Охріменко І.М.,
Сняtkова Т.М., Буданова М.О.
© Національна академія внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

**ДИСЦИПЛІНИ НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ, ЩО
ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ**

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

**ВИМОГИ ЩОДО СФОРМОВАНOSTІ ЗНАНЬ, УМІНЬ
ТА НАВИЧОК ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНЬО-
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ**

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ

**ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЩО
ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ**

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ДИСЦИПЛІНА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ, ЩО ВІНОСИТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

Загальна психологія

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Науки про людину. Психологія в структурі сучасних наук

Науки про людину і людство. Дослідження людини як біологічного виду. Психологічні аспекти дослідження людини як біологічного виду: Проблема дослідження переходу людини з тваринного в соціальний світ. Науки, що вивчають соціогенез людини. Науки, що вивчають взаємодію людини з природою.

Взаємозв'язок психології і сучасних наук. Психологія і філософія. Епістемологія. Психологія і соціологія. Взаємозв'язок психології і педагогіки. Взаємозв'язок психології і історії. Роль і місце психології в розвитку технічних наук. Зв'язок психології з медичними і біологічними науками.

Основні галузі психології. Фундаментальні і прикладні галузі психології. Становлення і формування основних галузей психології. Прикладні галузі психології.

Тема 2. Предмет загальної психології та її завдання

Етапи розвитку психології у зв'язку з трансформацією розуміння її предмету. Уявлення античних і середньовікових філософів про душу і свідомість. Інтроекціонізм як наука про свідомість. Біхевіоризм як наука про поведінку. Уявлення про психіку в російській, радянській та вітчизняних школах наукової психології.

Психологія як наука. Побутові і наукові психологічні знання. Психологія як наука про психіку і психічні явища. Об'єкт, предмет і основні категорії загальної психології.

Класифікація психічних явищ. Психічні процеси: пізнавальні, емоційні, вольові. Психічні стани як характеристика загального стану психіки. Основні характеристики психічних станів: тривалість, спрямованість, сталість, інтенсивність. Психічні властивості особистості: темперамент, характер, здібності, спрямованість.

Завдання загальної психології: теоретичні, прикладні.

Тема 3. Принципи і методи дослідження в загальній психології

Методологічні засади вивчення людини. Загальні принципи пізнання світу. Фундаментальні загальнонаукові принципи. Приватнонаукові принципи, що лежать в основі конкретної наукової галузі.

Основні методи психологічних досліджень. Загальне уявлення про методи наукового дослідження. Основні групи психологічних методів. Формалізовані (об'єктивні) і неформалізовані (суб'єктивні) психологічні методи. Основні та допоміжні психологічні методи. Метод моделювання.

Кількісна та якісна оцінка психічних явищ. Надійність і валідність психологічних методів.

Тема 4. Поняття про психіку та її еволюцію

Психіка як властивість високоорганізованої живої матерії. Природа і механізми психічних явищ. Подразливість і чутливість, їх властивості і відмінності. Поведінка як спосіб і процес пристосування до умов зовнішнього середовища. Свідомість як вищий рівень психічного відображення. «Я-концепція» і критичність, їх роль у формуванні поведінки людини.

Основні функції психіки. Забезпечення адаптації до умов зовнішнього середовища – інтегративна функція психіки.

Розвиток психіки тварин. Інстинктивна поведінка тварин і стадія елементарної поведінки. Роль властивостей зовнішніх подразників у формуванні поведінки тварин, які знаходяться на рівні елементарної сенсорної психіки. Диференціація органів чутливості. Вузлова нервова система і ланцюгова поведінка тварин. Трубочата нервова система і ускладнення поведінки тварин. Вчення І. П. Павлова про умовні і безумовні рефлекси. Стадія навичок і предметного сприймання, її основні особливості. Стадія інтелектуальної поведінки, її основні особливості. Концепція О. Леонтєва – К. Фабрі. Погляди П. Шардена на проблему розвитку психіки тварин.

Тема 5. Походження і розвиток свідомості людини. Неусвідомлені психічні процеси

Поняття про свідомість. Свідомість як вищий рівень психічного відображення і вищий рівень саморегуляції. Активність і інтенціональність — основні характеристики свідомості. Рефлексія і мотиваційно-ціннісний характер свідомості. «Я-концепція». Взаємозв'язок розвитку мозку і свідомості людини. Роль праці в формуванні і розвитку свідомості людини. Концепція О. М. Леонтєва.

Культурно-історична концепція розвитку психіки людини. Протиборство «біологічного» і «ідеального» підходів до вирішення проблеми походження свідомості людини. Поняття про вищі психічні функції в концепції Л. С. Виготського. Складові частини концепції: людина і природа, людина і її власна психіка, генетичні аспекти. Інтеріоризація.

Розвиток психіки людини. Вікова класифікація О. М. Леонтєва і Б. Г. Ананьєва. Загальні характеристики стадій розвитку людини.

Фізіологічні основи психіки людини. Теорія умовно-рефлекторного наочіння І. П. Павлова. Вчення Н. А. Бернштейна. Модель функціональної системи по П. К. Анохіну. Основні функціональні блоки мозку, їх зв'язок із психічними процесами і роль в управлінні поведінкою в теорії О. Р. Лурії. Локалізаціонізм. Проблема співвідношення фізіологічних і психічних процесів.

Неусвідомлювані психічні процеси. Класифікація неусвідомлюваних процесів. Концепція Д. М. Узнадзе. Значимість вегетативних компонентів для психологічних досліджень. Неусвідомлювані спонукання свідомих дій. Теорія З. Фрейда. Надсвідомі процеси. Співвідношення свідомих і надсвідомих

процесів. Ілюзії сприймання, помилки установки.

Тема 6. Відчуття і сприймання

Відчуття як чуттєве відображення окремих властивостей предметів. Фізіологічні механізми відчуття. Рефлекторний характер аналізатора. Вчення про відчуття. Відчуття як продукт історичного розвитку людини.

Види відчуттів. Класифікація відчуттів О. Р. Лурії. Інтероцептивні, пропріоцептивні і екстероцептивні відчуття. Контактні і дистантні відчуття. Генетична класифікація відчуттів: протопатичні і епікритичні відчуття. Класифікація відчуттів за модальністю. Основні властивості і характеристики відчуттів. Властивості відчуттів. Абсолютний і відносний пороги відчуттів. Основний психофізичний закон Вебера – Фехнера. Сенсорна адаптація і взаємодія відчуттів. Взаємодія відчуттів. Сенсibiliзація. Синестезія. Характеристика основних видів відчуттів. Шкірні відчуття. Смакові і нюхові відчуття. Слухові і зорові відчуття. Пропріоцептивні відчуття. Поняття про дотик.

Загальна характеристика сприймання. Взаємозв'язок відчуття і сприймання. Сприймання як цілісне відображення предметів. Теорії розпізнавання образів. Сприймання як складний перцептивний процес. Фізіологічні основи сприймання. Основні властивості і види сприймання. Аперцепція. Ілюзії сприймання. Осмисленість сприймання. Основні класифікації сприймання. Індивідуальні типи сприймання. Синтетичний і аналітичний типи сприймання. Описовий і пояснювальний типи сприймання. Об'єктивні і суб'єктивні типи сприймання. Предмет і фон в сприйманні. Співвідношення об'єкта і фону. Взаємодія цілого і частини в сприйманні. Розпізнавальні ознаки предмету. Сприймання простору. Просторові властивості предметів. Чинники, що впливають на особливості сприймання величини предмету. Константність і контрастність предметів. Особливості сприймання форми предмету. Сприймання руху і часу, їх механізми.

Тема 7. Пам'ять. Уявлення

Визначення і загальна характеристика пам'яті. Основні механізми пам'яті. Історія дослідження процесів пам'яті. Фізіологічні засади пам'яті. Основні види пам'яті. Класифікація видів пам'яті: за характером психічної активності, за характером цілей діяльності, за тривалістю.

Основні процеси і механізми пам'яті. Основні види запам'ятовування. Заучування. Поняття про мнемічну діяльність. Осмислене і механічне запам'ятовування. Умисне і неумисне відтворення. Пригадування. Впізнавання і його відмінність від відтворення. Основні форми забування. «Рівні пам'яті». Закон забування Г. Еббінгауза. Ремінісценція. Помилкове впізнавання як форма забування. Ретроградна амнезія. Індивідуальні особливості пам'яті і її розвиток. Основні періоди розвитку пам'яті. Основні порушення пам'яті. Амнезія. Прогресуюча амнезія. Закон Т. Рібо.

Визначення уявлення і його основні характеристики. Типи уявлень: уявлення пам'яті, уявлення сприймання. Механізми виникнення уявлень.

Основні характеристики уявлень. Уявлення як результат узагальнення образу. Загальні і часткові уявлення. Види уявлень. Класифікація уявлень за модальністю, змістом і ступенем узагальненості. Характеристики окремих видів уявлень.

Індивідуальні особливості уявлення і його розвиток. Етапи формування уявлень у людей. Умови розвитку уявлень. Первісні образи пам'яті і персеверуючі образи, спільне і відмінне між ними.

Тема 8. Мислення. Уява

Природа і основні види мислення. Основні характеристики мислення. Мислення і асоціативний перебіг інтелектуальних процесів. Фізіологічні основи мислення. Класифікація мислення. Особливості основних типів мислення. Основні форми мислення. Поняття. Загальні й одиничні поняття. Процеси засвоєння понять. Чинники, що сприяють засвоєнню понять. Усвідомлення і розуміння. Особливості розуміння. Умовивід як вища форма мислення. Теоретичні і експериментальні підходи до дослідження мислення. Поняття інтелекту.

Основні види розумових операцій. Безпосереднє і опосередковане порівняння. Помилки порівняння. Умовивід по аналогії. Аналіз і синтез як основні операції мислення. Абстракція. Особливості засвоєння абстрактних понять. Конкретизація. Сутність індуктивного умовиводу. Поняття дедукції.

Вирішення складних мисленневих задач і творче мислення. Розвиток мислення. Основні етапи формування мислення. Філогенетичний і онтогенетичний аспекти розвитку мислення.

Загальна характеристика уяви та її роль в психічній діяльності. Уява як процес перетворення уявлень. Механізми процесу уяви. Фізіологічні основи уяви. Зв'язок уяви з регуляцією органічних процесів і рухів. Види уяви. Класифікація уяви за ступенем довільності. Відтворююча уява. Творча уява. Мрія. Просторова уява. Активна і пасивна уява.

Механізми переробки уявлень в образи уяви. Основні етапи формування уявних образів. Аналіз, абстрагування, синтез. Аглютинація як механізм формування образів уяви. Схематизація і акцентування.

Індивідуальні особливості уяви та її розвиток. Характеристика ступеня розвитку уяви. Основні типи уяви. Етапи розвитку уяви. Індивідуальний характер розвитку уяви. Уява і творчість.

Тема 9. Увага

Увага як психічний феномен. Основні характеристики уваги. Увага і свідомість. Увага і орієнтувальний рефлекс. Основні види уваги. Мимовільна увага і чинники, що її спонукають. Довільна увага, її особливості. Соціальні чинники довільної уваги. Післядовільна увага.

Характеристика властивостей уваги. Психофізичні характеристики сталості уваги. Концентрація і розподіл уваги. Переключення і обсяг уваги. Фізіологічні засади відволікання. Розвиток уваги. Основні етапи розвитку уваги.

Тема 10. Мова та мовлення.

Загальна характеристика мови. Мова і мовлення. Лексичний, граматичний і фонетичний склад мови. Слово і його значення. Мовлення як процес словесного спілкування. Емоційно-виразна сторона мовлення. Смысловий підтекст. Розвиток мовлення в філогенезі: комплексне кінетичне мовлення, звукове мовлення і полісемантизм, письмове мовлення.

Фізіологічні основи мовлення. Фізіологічні системи мовлення: периферичні і центральні. Центри Верніке, Брока.

Теоретичні проблеми походження мовлення. Співвідношення вроджених і сформованих структур мовлення. Теорія научіння. Проблеми взаємовідносин мислення і мовлення.

Основні види мовлення. Усне і письмове мовлення. Діалогове мовлення. Монолог. Пасивне і активне мовлення. Кінетичне мовлення. Основні функції мовлення. Розвиток мовлення. Основні етапи формування мовлення. Розвиток мовлення в процесі вивчення мови.

Тема 11. Емоційна сфера людини. Воля

Види емоцій та їх загальна характеристика. Емоційний тон відчуття. Співвідношення понять «емоції» і «почуття». Основні характеристики емоцій. Основні види емоцій. Класифікація емоцій. Амбівалентність емоцій. Вищі почуття. Основні характеристики настрою. Фізіологічні основи і психологічні теорії емоцій. Фізіологічні основи емоцій. Роль другої сигнальної системи в формуванні емоцій.

Розвиток емоцій та їх значення в житті людини. Чинники, що обумовлюють формування позитивних і негативних емоцій. Закономірності формування вищих почуттів. Роль емоцій в регуляції поведінки. Основні функції емоцій. Індивідуальні відмінності в емоційних проявах.

Загальна характеристика вольових дій. Воля як процес свідомої регуляції поведінки. Довільні і мимовільні дії. Особливості довільних рухів і дій. Характеристики вольових дій. Зв'язок волі і почуттів.

Психологічні теорії волі. Фізіологічні і мотиваційні аспекти вольових дій. Апраксія і абулія. Роль другої сигнальної системи в формуванні вольових дій. Основні і побічні мотиви вольових дій. Роль потреб, емоцій, інтересів і світогляду в формуванні вольових дій.

Структура вольових дій. Компоненти вольових дій. Зміст, мета і характер вольової дії. Рішучість і процес прийняття рішення. Боротьба мотивів. Вольові якості людини та їх розвиток. Основні якості волі. Самоконтроль і самооцінка. Основні етапи і закономірності формування вольових дій у дитини. Роль свідомої дисципліни в формуванні волі.

Тема 12. Психічні стани та їх регуляція

Поняття про адаптацію людини. Особливості взаємодії людини і оточуючого середовища. Гомеостаз. Визначення та рівні адаптації: фізіологічної, психічної, соціальної.

Функціональний стан організму. Поняття і визначення психічного стану

(за М. Д. Левітовим). Класифікації психічних станів. Рівні функціонування фізіологічної системи. Особистісний принцип регуляції станів. Критерії оцінки функціонального стану.

Характеристика станів організму і психіки. Типові функціональні стани. Сон. Стрес і його стадії. Типологія стресу. Загальні риси психічного стресу. Межові стани і адаптація. Адаптаційний бар'єр. Чинники, що обумовлюють функціональний стан і стан психіки.

Поняття про емоційний стрес. Стрес як неспецифічна реакція організму. Основні стадії стресу за Г. Сельє. Класифікація психічного стресу. Умови виникнення інформаційного стресу. Особливості прояву емоційного стресу. Класифікація тривоги.

Регуляція емоційних станів. Механізми регуляції психічних станів. Функції психологічного захисту і класифікація його видів. Роль фрустрації в формуванні стресових станів.

Тема 13. Становлення і сутність особистості

Особистість в психології. Індивід. Особистість. Індивідуальність. Основні рівні організації людини (за Б.Г. Ананьєвим). Основні змістові компоненти особистості. Взаємозв'язок соціального і біологічного в особистості. Основні групи концепцій, що розглядають співвідношення соціального, психічного і біологічного в особистості. Системно-структурний підхід до розгляду особистості. Підходи до визначення структури особистості. Структура особистості за О.Г. Ковальовим, К.К. Платоновим; їх порівняльна характеристика. Концепція персонізації особистості А.В. Петровського. Індивідні та особистісні характеристики (за О.М. Леонтьєвим, за Б.Г. Ананьєвим). Розвиток особистості в онтогенезі.

Соціалізація, індивідуалізація та інкультурація особистості. Стабільність та динамічність властивостей особистості. Основні періоди розвитку психології особистості. Класифікація та сутність основних теорій особистості. Особистість у вітчизняній психології ХХ ст. Прояв індивідуальності в темпераменті, здібностях, характері, якостях пізнавальних процесів, стилі діяльності. Психологічна та соціальна сутність особистості.

Соціальні ролі та соціальний статус. Сутність соціальних ролей. Соціальний статус як основа соціальних ролей (рольового набору). Концепція розвитку особистості Е. Еріксона.

Тема 14. Змістові компоненти особистості (темперамент, характер, здібності, спрямованість)

Поняття про спрямованість особистості і мотивацію діяльності. Активність та спрямованість. Форми спрямованості особистості: інтереси, переконання, схильності, світогляд, ідеали, установки, потяги.

Диспозиційна та ситуаційна мотивація. Мета діяльності і життєва мета. Основні параметри мотиваційної сфери людини. Психологічні теорії мотивації. Мотивована поведінка як характеристика особистості.

Темперамент і провідні особливості нервової системи людини: сила,

врівноваженість та рухливість. Типи темпераментів: сангвінічний, флегматичний, холеричний і меланхолійний.

Характер як сукупність стійких індивідуальних особливостей людини. Значення характеру в діяльності та поведінці людини. Вплив середовища і виховання на формування характеру.

Здібності як індивідуальні особливості людини, від яких залежить успішне виконання різних видів діяльності. Біологічні та соціально обумовлені здібності. Задатки як біологічні передумови розвитку здібностей. Рівні розвитку здібностей: обдарованість, талант, геніальність. Репродуктивні та творчі здібності. Загальні та спеціальні здібності.

Тема 15. Свідомість і самосвідомість особистості

Свідомість. Свідоме та несвідоме.

Самосвідомість: суть та структура. Самосвідомість особистості та її життєвий шлях. Виникнення самосвідомості та етапи її розвитку. Вплив ідеології на формування світогляду. Поняття про внутрішній світ людини; різновиди форм його проявів.

Рефлексія як основа самосвідомості. Види, типи (рівні) рефлексії. «Я-концепція», її компоненти: когнітивний, емоційний, оцінно-вольовий. Види «Я» в «Я-концепції» («реальне Я», «ідеальне Я», «динамічне Я» т ін.). Самооцінка і рівень домагань. Види самооцінки: глобальна, часткова; адекватна, неадекватна. Сутність адекватної самооцінки. Види адекватної самооцінки. Сутність та види неадекватної самооцінки. Особливості становлення самооцінки в людини.

Тема 16. Сутність та структура діяльності і спілкування

Сутність діяльності. Визначення діяльності, як форми активності людини. Значення категорії діяльності для психології, використання категорії діяльності для: розуміння детермінації психіки; розуміння сутності психіки. Особливості людської діяльності. Види діяльності.

Поняття про навички. Процес формування навичок. Поняття про уміння. Роль знань та індивідуальних здібностей у формуванні умінь.

Структура діяльності. Макроструктура діяльності за О.М. Леонтєвим. Універсальна модель структури діяльності: потреби, мотив, мета діяльності; засоби її досягнення; рішення; виконання прийнятого рішення; оцінка; фіксація отриманих результатів. Операції та дії. Структура діяльності відповідно до необхідних умов здійснення: суб'єкт, мотивація, предмет, умови, знаряддя, процес, результат. Сторони діяльності: мотиваційна, змістова, операційна, організаційна.

Формування діяльності. Способи діяльності (навички та вміння): сутність та формування. Формування основних етапів здійснення діяльності: аналіз, планування, організація, власне виконання, самоконтроль діяльності.

Сутність спілкування. Співвідношення понять «діяльність», «спілкування», «поведінка»: сутність та відмінності. Визначення спілкування, як форми активності людини. Форми, функції, структура спілкування.

Тема 17. Психологічна характеристика провідних видів діяльності

Провідний вид діяльності. Суть провідного виду діяльності (О.М. Леонт'єв) та параметри його аналізу (мета, мотиви, дії, одиниця). Гра, навчальна діяльність, праця – провідні види діяльності.

Визначення гри та її психологічна характеристика. Психологічна характеристика навчальної діяльності. Сутність теорії навчальної діяльності (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін та ін.). Трудова діяльність, її види, специфіка. Взаємозв'язок між ігровою, навчальною та трудовою діяльністю.

3. ВИМОГИ ЩОДО СФОРМОВАНOSTІ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Метою вивчення дисципліни є засвоєння здобувачами вищої освіти знань, умінь і навичок, які є базовими для підготовки фахівців у галузі психології, розуміння властивостей, закономірностей та механізмів функціонування основних психічних явищ, а саме пізнавальних психічних процесів, процесів емоційно-вольової сфери, індивідуальних властивостей особистості.

Основними завданням вивчення дисципліни «Загальна психологія» є:

- опанування здобувачами вищої освіти системи психологічних знань про загальні закономірності, механізми виникнення та функціонування психічних явищ як теоретичної основи для підготовки практичного психолога;

- набуття умінь використовувати набуті знання при вивченні інших навчальних дисциплін, у процесі дослідницької та практичної роботи, самопізнанні та самовихованні;

- засвоєння знань та набуття умінь організації конкретного психологічного дослідження, використання методик вивчення психічних явищ.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- предмет загальної психології та її значення для підготовки психолога, систему психологічних знань, галузі психології, основні напрями зарубіжної психології, методи психологічного дослідження;

- фізіологічну основу психічної діяльності, етапи та основні теорії еволюції психіки;

- пізнавальну та емоційно-вольову сфери психіки людини (відчуття, сприймання, пам'ять, уявлення, мислення, мова та мовлення, уява, увага, воля, емоції); провідні психічні стани та механізми їх регуляції;

- походження і розвиток свідомості та самосвідомості людини, сутність неусвідомлених психічних процесів;

- особистість та її структуру (темперамент, характер, здібності, спрямованість);

- діяльність, її структуру та формування; поняття провідного виду діяльності; особливості гри, навчання та праці як провідних видів діяльності; співвідношення понять «діяльність», «спілкування», «поведінка»;

- особливості організації психологічного дослідження, вимоги до змісту та оформлення курсової роботи;

вміти:

- давати визначення психологічних понять та розкривати їх зміст;

- орієнтуватися в системі психологічних знань, визначати в ній місце окремих психічних явищ;

- працювати з літературними джерелами з психології: здійснювати інформаційний пошук, складати бібліографію, аналізувати теоретичний матеріал і здійснювати його узагальнення, формулювати висновки;

- добирати адекватні методи та конкретні методики психологічного дослідження для вивчення окремих психічних явищ, організовувати та проводити емпіричне дослідження, здійснювати обробку емпіричних даних, представляти та аналізувати їх, формулювати висновки;

- вербалізувати свої знання та використовувати їх на практиці.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Індивідуальна оцінка здобувача вищої освіти за теоретичну частину виводиться із оцінок за кожне питання білету і визначається:

– при усних відповідях:

– повнота розкриття питання;

– логіка викладення, культура мови;

– вміння доводити думку та відстоювати власні позиції;

– впевненість та переконливість;

– аналітичні міркування, вміння робити порівняння та висновки;

Особиста оцінка за кожне питання білету визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» у відповідності з «Положенням про організацію освітнього процесу в Національній академії внутрішніх справ» та оголошуються в день їх проведення після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

5. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ

Атестація - це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атестація проводиться як комплексна перевірка знань здобувачів з навчальної дисципліни «Загальна психологія», яка передбачена навчальним планом підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності «Психологія» в Національній академії внутрішніх справ. До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали всі вимоги навчального плану.

Атестація здійснюється відкрито і гласно.

Складання атестації проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії.

Атестація проводиться за білетами, складеними у повній відповідності до програм навчальних дисциплін. Атестація не повинна перевищувати 6 академічних годин на день.

Структура державного екзамену складається з двох елементів: аналізу теоретичних знань здобувачів та оцінки ступеню їх реалізації на прикладі практичних ситуативних завдань.

Час на підготовку - 20 хвилин. Оцінка виставляється за кожне питання окремо, після чого виставляється загальна оцінка відповіді.

Результати складання атестації визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно». Результати складання атестації оголошуються у цей же день після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

Рішення екзаменаційної комісії про оцінку знань, виявлених при складанні атестації, а також про присвоєння випускнику відповідного ступеня вищої освіти та видання йому державного документа про освіту приймається екзаменаційною комісією на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які приймали участь в засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови є вирішальним.

Всі засідання екзаменаційної комісії протоколюються. У протокол вносяться оцінки, одержані на екзамені, записуються додаткові питання, що ставились здобувачеві, особливі думки членів комісії.

Протокол підписують голова та члени екзаменаційної комісії, які приймали участь у засіданні. Протокол зберігається у навчальних підрозділах НАВС.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА ДЕРЖАВНУ АТЕСТАЦІЮ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Психіка та її основні функції.
2. Специфічні особливості психічного відображення.
3. Предмет психології: психічна діяльність людини і тварини.
4. Психічні процеси, психічні стани, психічні властивості.
5. Етапи становлення психології: наука про душу, наука про свідомість, наука про поведінку.
6. Психологія як наука з великою кількістю галузей. Основні напрями психології.
7. Завдання психології.
8. Провідні принципи психологічної науки.
9. Методи психології.
10. Провідні категорії загальної психології: свідомість, особистість, діяльність.
11. Мозок і психіка.

12. Особливості поведінки як відображення мозком зовнішнього світу.
13. Еволюція психіки. Філогенез. Онтогенез.
14. Свідомість як вищий рівень розвитку психіки.
15. Розвиток та виникнення людської психіки.
16. Поняття особистості в психології.
17. Індивід. Особистість. Індивідуальність.
18. Прояв індивідуальності в темпераменті, здібностях, характері, якостях
19. пізнавальних процесів, стилі діяльності.
20. Психологічна та соціальна сутність особистості.
21. Структура особистості.
22. Проблема співвідношення біологічного та соціального в структурі особистості.
23. Активність та спрямованість. Форми спрямованості особистості: інтереси, переконання, схильності, світогляд, ідеали, установки, потяги.
24. Темперамент і провідні особливості нервової системи людини: сила, урівноваженість та рухливість.
25. Типи темпераментів: сангвінічний, флегматичний, холеричний і меланхолійний.
26. Характер як сукупність стійких індивідуальних особливостей людини.
27. Значення характеру в діяльності та поведінці людини. Вплив середовища і виховання на формування характеру.
28. Здібності як індивідуальні особливості людини, від яких залежить успішне виконання різних видів діяльності.
29. Біологічні та соціально обумовлені здібності.
30. Задатки як біологічні передумови розвитку здібностей.
31. Рівні розвитку здібностей: обдарованість, талант, геніальність.
32. Репродуктивні та творчі здібності. Загальні та спеціальні здібності.
33. Діяльність як прояв цілеспрямованої та психічної активності.
34. Взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість між рухами, діями, діяльністю.
35. Мета і мотиви діяльності.
36. Універсальна модель структури діяльності: потреби, мотив, мета діяльності; засоби її досягнення; рішення; виконання прийнятого рішення; оцінка; фіксація отриманих результатів.
37. Операції та дії.
38. Поняття про навички. Процес формування навичок.
39. Поняття про уміння. Роль знань та індивідуальних здібностей у формуванні умінь.
40. Ігрова діяльність, її характерні особливості.
41. Поняття про навчальну діяльність, її види та особливості.
42. Трудова діяльність, її види, специфіка.
43. Взаємозв'язок між ігровою, навчальною та трудовою діяльністю.
44. Загальна характеристика відчуття.
45. Різновиди відчуттів, їх характеристика та особливості.
46. Загальні закономірності відчуттів.

47. Загальна характеристика сприймання.
48. Властивості сприймання.
49. Різновиди сприймання.
50. Увага як психічний процес, стан або властивість особистості.
51. Властивості уваги.
52. Види уваги та їх характеристика.
53. Поняття про пам'ять як про збереження і відтворення попереднього досвіду.
54. Види пам'яті.
55. Поняття про мислення як про опосередковане та узагальнене пізнання оточуючого світу.
56. Логічні операції мислення.
57. Мислення у формі понять, суджень, умовиводів.
58. Різновиди мислення.
59. Уява як психічний процес створення образів предметів та явищ.
60. Особливості уяви, її порівняння із іншими психічними процесами.
61. Зв'язок уяви зі сприйманням, пам'яттю, мисленням.
62. Фантазії, вигадки, мрії. Активна та пасивна уява.
63. Прийоми створення нових образів та їх характеристика.
64. Поняття про емоції та почуття, їх суттєві ознаки та відмінності.
65. Роль емоцій і почуттів у життєдіяльності людей.
66. Функції емоцій.
67. Почуття, їх соціальна природа.
68. Види вищих почуттів.
69. Різновиди почуттів за характером їх впливу на діяльність: стеничні та астеничні.
70. Настрій як вияв позитивної або негативної емоції протягом певного проміжку часу.
71. Стрес як виникнення емоційної напруги в екстремальних ситуаціях.
72. Фрустрація як зростання емоційної напруги при перешкодах на шляху до задоволення потреб чи бажань.
73. Пристрасть як стійке емоційне ставлення людини до певного об'єкта.
74. Поняття про волю як про свідому цілеспрямовану психічну активність, пов'язану з подоланням перешкод.
75. Функції волі.
76. Зовнішні та внутрішні прояви волі.
77. Значення волі в житті людини, в організації та регуляції поведінки і діяльності.
78. Довільні вольові дії.
79. Зв'язок волі з мотивацією особистості, наявність потягів, бажань, мети щодо виконання діяльності.
80. Різновиди вольових актів. Вольові якості особистості.

ПРИКЛАД ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ

Розставте дії, що вимагають розподілу уваги, в порядку наростання ступеня складності:

а) Читати про себе з повним розумінням тексту і одночасно записувати під диктовку слова.

б) Чистити картоплю і одночасно дивитися улюблену телепередачу.

в) Ходити по гімнастичній колоді, декламуючи при цьому вірші.

г) Керувати автомобілем і розмовляти при цьому з пасажиром іноземною мовою (мова вивчається чотири місяці).

д) Керувати автомобілем і розмовляти з колегою про роботу.

е) Читати про себе з повним розумінням текст і одночасно записувати назви категорій, до яких належать продиктовані слова.

ж) Здійснювати синхронний переклад мови оратора, що говорить в середньому темпі.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. І.Я. Губенко, О.С. Карнацька, О.Г. Шевченко. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування. Підручник, 3-тє вид. – К.: Медицина, 2021. – 312 с.
2. Загальна психологія/ За заг. ред. С.Д. Максименка. Підручник. – Вінниця, Нова книга, 2006. – 688 с.
3. Загальна психологія. Теорія та практикум: навч. посібник / Ніна Ільїна, Світлана Мисник – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
4. Загальна психологія: хрестоматія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2007. – 640 с.
5. С.Д. Максименко. Загальна психологія: навч. посібник – К.: ЦНЛ, 2019. – 272 с.
6. П. А. М'ясоїд. Загальна психологія: навч. посібник – К.: Вища школа, 2004. – 487 с.
7. Мирослав Савчин. Загальна психологія. Підручник, 3-тє вид. – Академія Київ, 2020. – 344 с.
8. Ніна Ільїна. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях. Навч. посібник. – К., 2018. – 239 с.
9. Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова. Загальна психологія: навч. посібник – К.: ЦНЛ, 2019. – 296 с.
- 10.Тетяна Дуткевич. Загальна психологія. Теоретичний курс. Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2019 – 388 с.
- 11.Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

1. ДИСЦИПЛІНА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ, ЩО ВІНОСИТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

Соціальна психологія

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет, завдання та методи соціальної психології.

Соціальна психологія як наука. Взаємодія між людьми та її психологічне відображення як основа предмету соціальної психології. Основні підходи до вивчення соціальної психології. Предмет соціальної психології.

Соціальна психологія та інші галузі психологічних знань (загальна, вікова, педагогічна, юридична психологія тощо). Соціальна психологія та соціологія.

Основні завдання соціальної психології у сучасному суспільстві. Роль соціальної психології у професійній діяльності психолога.

Загальна характеристика методів соціальної психології. Роль діагностичних методів у соціальній психології. Особливості застосування консультативних та корекційних методів у соціальній психології.

Тема 2. Історія розвитку соціально-психологічної теорії.

Історія розвитку соціально-психологічної теорії. Зародження соціально-психологічної думки в античній філософії. «Соціоцентрична традиція» Платона. Погляди Аристотеля на людину як соціальну істоту.

Соціально-психологічні погляди в епоху Відродження та Просвітництва. Концепція «психології народів» М. Лацаруса, Г. Штейнталя, В. Вундта. Концептуальна побудова «психології мас» у працях Г. Тарда, Г. Лебона, С. Сігеле.

Виникнення та становлення соціальної психології як науки. Концепція нормативного порядку. Класична та неокласична теорії організації. Теорія організації та управління Ф. Тейлора. Неокласична концепція організацій (теорія людських відносин) Е. Мейо. Хотторнські експерименти. Поняття «первинна група» Ч. Кулі.

Експериментальний етап у розвитку соціальної психології. Експериментальні дослідження Ф. Олпортта, В. Меде. «Теорія поля» К. Левіна.

Основні теоретичні парадигми сучасної західної соціальної психології. Психоаналітична, когнітивна, біхевіористська, гуманістична соціально-психологічні теорії. Інтераціоналізм.

Розвиток соціальної психології у Радянському Союзі і в Україні. Психологічний підхід П. Блонського, К. Корнілова. Соціально-психологічні погляди В. Бехтерева. Дослідження проблем колективу та психологічного впливу А. Макаренком. Розвиток соціальної психології у працях Б. Паригіна, Є. Кузьміна, К. Платонова, В. Казміренка, Я. Коломінського та ін.

Тема 3. Проблема особистості в соціальній психології

Поняття особистості. Співвідношення категорій «особистість», «індивід» та «індивідуальність».

Соціально-психологічна структура особистості. Статична структура: загальнолюдське, соціально-специфічне та індивідуально-неповторне в особистості. Соціальні ролі, соціальні норми, символи, засвоєння соціального досвіду, самосвідомість особистості. Динамічна структура: моделі й еквіваленти. Поняття психічного настрою особистості.

Соціалізації особистості: поняття, інститути та механізми. Формування самосвідомості в процесі соціалізації. Значення групових та суспільних норм.

Використання соціально-психологічних знань про особистість у професійній діяльності психолога.

Соціальні установки особистості. Поняття установки у загальній та соціальній психології. Історія вивчення проблеми соціальної установки особистості (аттитюду). Чинники, що впливають на формування соціальних установок. Закон змін соціальних установок (їх формування, закріплення, трансформації). Механізми соціальної регуляції поведінки особистості. Ціннісні орієнтації, спрямованість, позиції особистості.

Структура аттитюду. Емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти соціальних установок. Ієрархічна структура соціальної установки за концепції В. О. Ядова. Функції аттитюдів і регуляція соціальної поведінки особистості. Ефект Лап'єра.

Соціально-психологічна характеристика особистості з девіантною поведінкою. Поняття девіантної поведінки. Відмінність девіантної поведінки від аномальної, пов'язаної з патологією мозку, та делінквентної. Концепції девіантної поведінки: біогенетичні, соціологізаторські, «соціальної дезорганізації», «соціальної аномії», «множинних факторів».

Деформація соціальних відносин як джерело девіантної поведінки. Соціально-психологічні особливості особистості з девіантною поведінкою. Типологія особистості з девіантною поведінкою. Види девіантної поведінки.

Тема 4. Соціально-психологічна характеристика спілкування

Психологічна сутність та структура спілкування. Розвиток спілкування в онтогенезі. Спілкування як форма вияву активності особистості.

Спілкування як обмін інформацією, як комунікативний процес. Вербальна комунікація. Значення комунікативних властивостей людської мови. Проблема тезаурусу. Засоби комунікації. Поняття та характеристика невербальних засобів спілкування. Паралінгвістичні та екстралінгвістичні системи знаків. Просторово-часова система організації комунікативного процесу. Бар'єри спілкування.

Інтерактивна сторона спілкування: спілкування як обмін діями, як взаємодія. Компоненти процесу взаємодії. Види взаємодії.

Перцептивна сторона спілкування: спілкування як взаєморозуміння та взаємопізнання людей. Роль міжособистісного сприйняття в процесі спілкування. Функції, психологічні механізми, ефекти соціальної перцепції.

Психологічні засоби впливу в процесі спілкування (переконання, зараження, навіювання, наслідування та ін.).

Тема 5. Проблема малої групи в соціальній психології.

Поняття малої групи в соціальній психології. Соціально-психологічне дослідження малих груп: соціологічний напрямок (Е. Мейо), школа «групової динаміки» (К. Левін), соціометричний напрямок (Дж. Морено).

Класифікація малих груп: первинні та вторинні. Формальні та неформальні групи, групи членства та референтні групи. Структура малих соціальних груп. Мікрогрупи. Значення різних типів малих груп для детермінації поведінки особистості.

Феноменологія малої групи. Поняття групових цінностей та групових норм (інституційні, добровільні, еволюційні групові норми). Нормативний вплив. Функції групових норм: регулятивна, санкціонуюча, стабілізуюча. Поняття групового тиску та конформізму. Групова згуртованість, сумісність, поляризація в групах, поняття групового лідерства. Типологія групових норм. Дослідження феноменології малої групи (експерименти Т. Ньюкома, М. Шеріфа, С. Аша).

Тема 6. Групова динаміка. Групові структури.

Динамічні процеси в малій групі. Проблема розвитку та динаміки малої групи. Поняття та процеси групової динаміки. Механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей, «ідіосинкразичний» кредит, психологічний обмін.

Утворення малої групи. Розвиток малої групи. Двовимірні та одновимірні моделі розвитку малої групи. Групові цілі. Залежність функціонування групи від розуміння (нерозуміння) цілі. Індивідуальні та групові рішення. Групові деформації.

Нормативна поведінка в групі. Поняття про групові норми. Експерименти М. Шеріфа. Експерименти С. Аша. Феномен «групового тиску».

Функції групових норм. Стійкість індивіда до дії нормативного впливу. Лонгітюдне дослідження Т. Ньюкома.

Конформізм та конформність. Фактори, що впливають на конформну поведінку. Типи конформної поведінки: внутрішнє й зовнішнє підпорядкування. Рівні конформної поведінки: підпорядкування, ідентифікація та інтерналізація.

Наслідки відхилень індивіда від групових норм. Нонконформізм. Уніформізм. Вплив меншості на групу. Концепція референтних груп особистості.

Групові структури. Поняття про групові структури. Соціометрична структура. Соціометричний статус особистості в групі. Проблема групової згуртованості. Індекс згуртованості групи.

Комунікативна структура малої групи. Позиції центральні та периферичні. Дослідження ефективності діяльності групи залежно від центральності структури.

Тема 7. Лідерство і керівництво в малих групах.

Лідерство і керівництво в малих групах. Поняття лідерства та керівництва в соціальній психології. Відмінності між функціями лідера та керівника. Основні психологічні концепції лідерства («теорія рис», ситуаційна теорія лідерства, синтетична теорія лідерства).

Типологія лідерства за Б. Паригінім. Типи лідерів за Л. Уманським. Експериментальне дослідження стилю лідерства в школі «групової динаміки» К. Левіна. Характеристика авторитарного, демократичного та ліберального стилів лідерства та керівництва. Двовимірна модель стилю керівництва Р. Лайкерта.

Проблема прийняття групового рішення. Групомислення. Процес прийняття групового рішення (феноменологічний та прагматичний аспекти). Прийняття ефективного рішення в залежності від типу задачі, яка вирішується (роздільні та унітарні задачі). Феномен руйнування процесу прийняття групового рішення. Причини руйнування процесу прийняття групового рішення. Поняття групової дискусії та рішення, ініційованого групою. Поняття групомислення, основні ознаки групомислення. Феномени групової поляризації і «зрушення до ризику». Технології прийняття групою ефективних рішень.

Тема 8. Психологія великих соціальних груп.

Методологічні основи психологічного вивчення великих соціальних груп. Класифікація соціально-психологічних спільнот. Поняття та психологічні ознаки великих соціальних груп. Класифікація великих соціальних груп: за тривалістю існування; за характером організації; за реальністю існування; за наявністю певної кількості загальних ознак та механізму зв'язків із спільнотою. Поняття етнічної групи, суспільного класу, нації, публіки та маси.

Методи дослідження великих соціальних груп: методи етнографії та культурантропології; методи соціології; методи мовознавства; аналіз соціальних уявлень С. Московічі.

Структура великої соціальної групи. Психічний склад великої соціальної групи. Соціальний характер. Соціальні звичаї, традиції, спосіб життя. Психологія суспільної думки.

Психічний склад групи. Коефіцієнт життєстійкості групи. Психічний склад групи: соціальний та національний характер, темперамент, уподобання, звичаї, традиції. Психічні явища у великих соціальних групах: когнітивні, потребово-мотиваційні, афективні, регулятивно-вольові. Поняття коефіцієнту життєстійкості групи та його складових.

Тема 9. Психологія масової активності громадян.

Поняття масової поведінки. Основні різновиди масової стихійної поведінки. Історія становлення проблеми масової активності в зарубіжній та вітчизняній науці. Поняття масової поведінки в теоріях Г. Лебона, Г. Тарда, С. Сігеле, З. Фрейда, Е. Фромма, В. Райха, В. Франкла, С. Московічі. Методи дослідження масової активності. Методи дослідження масової активності: метод опитування, вторинні методи, прожективні методи, експериментальні методи (методи соціальної психології, моделювання поведінки натовпу, польові експерименти).

Чинники, що детермінують виникнення масової стихійної поведінки. Психологічні чинники, що визначають суспільну небезпеку масової поведінки.

Чинники, що визначають формування натовпу. Типологія натовпу та соціально-психологічні особливості окремих його різновидів. Сутність агресивного натовпу, закономірності його функціонування. Склад агресивного натовпу та основні етапи його формування. Психологічна характеристика учасників натовпу.

Психологія чуток. Інформаційні й експресивні характеристики чуток.

Тема 10. Соціально-психологічна характеристика етнічних груп.

Психологічна характеристика етносу. Основні концепції етносу. Поняття етнічної психології, основні етапи її історичного розвитку. Характеристика понять етнос, етнічна спільність, елементарні етнічні одиниці, субетнічні спільності, міжетнічні спільності. Основні стадії розвитку етносу (за Л. Гумельовим). Класифікація етнічних груп за часовими ознаками: клани, племена, народ, народність, нація. Функції етносу та його основні цінності. Етнічна картина світу. Форми існування етносів та основні етнічні процеси. Поняття етнічної картини світу, її соціально-психологічна характеристика. Етнічні процеси. Форми існування етносів: зародження, розширення, перехід у гомеостаз. Етнічні ідентичність та її типи. Дискримінаційні процеси в етнічному середовищі: стеріотипізація, ксенофобія, екстремізм, націоналізм, тероризм.

Соціально-психологічна сутність нації. Основні ознаки нації. Поняття національної ідентифікації. Характеристики нації як вищої форми етнічної спільності. Основні ознаки нації. Поняття національної ідентифікації: джерела національної ідентичності, її структура (когнітивний, конативний, афективний компонент). Становлення національної ідентичності. Поняття національної та культурної невизначеності (маргінальності).

Тема 11. Соціально-психологічна характеристика релігійних спільнот.

Психологічна сутність та основні ознаки релігії. Становлення психології релігії як наукової галузі. Основні ознаки релігії. Поняття та характеристика релігійної свідомості. Структура релігійної свідомості. Основні типи релігійних організацій: церква, секта, культ. Психологічні концепції віри (В. Джемс, З.

Фрейд, Е. Фромм). Механізм формування релігійності індивіда. Загальні риси релігійних груп (групові інтереси, потреби, норми, цінності, думки, цілі). Психологічна структура та динаміка релігійної спільноти. Характеристики психологічних механізмів віри: зараження, навіювання та самонавіювання, наслідування. Психотерапевтичний ефект віри.

Поняття «деструктивні культури» та їх різновиди у сучасному суспільстві. Ознаки деструктивних культур. Діяльність деструктивного культу: керівництво, доктрина, членство. Стадії розвитку деструктивного культу: месіанське посвячення та апокаліптична параноя.

Тема 12. Прикладна соціальна психологія як галузь професійної діяльності

Прикладна соціальна психологія як соціальна діяльність. Характеристика поняття прикладної соціальної психології. Предмет, структура та завдання прикладної соціальної психології. Структура прикладної соціальної психології. Основні функції прикладної соціальної психології: у сфері соціальної практики, освіти, теорії. Соціальна робота як наукова галузь, завдання та принципи соціальної роботи. Відмінність між соціальною роботою та прикладною соціальною психологією. Соціально-психологічна допомога як технологія соціальної роботи. Основні напрями та етапи соціально-психологічної допомоги. Відмінність між прикладною соціальною психологією та соціально-психологічною допомогою.

Взаємозв'язок між фундаментальними та прикладними соціально-психологічними дослідженнями. Види прикладних соціально-психологічних досліджень: описові, аналітичні, оцінні. Методи прикладного соціально-психологічного дослідження. Перелік послуг, які надає прикладна соціальна психологія. Причини кризи прикладної соціальної психології. Напрями розвитку прикладної соціальної психології.

Тема 13. Особливості надання індивідуальної соціально-психологічної допомоги.

Соціально-психологічна допомога дітям та жінкам, які постраждали від домашнього насилля. Домашнє насилля, його ознаки та види. Цикл домашнього насилля. Домашнє насилля як кризовий компонент, його структура.

Психологічні особливості діагностики дітей, які пережили насилля у сім'ї. Програма індивідуальної психолого-соціальної реабілітації жінок, які пережили насилля в сім'ї: загальні вимоги до програми, особливості діагностики, особливості соціально-психологічного консультування.

Недоліки сімейного виховання як основна причина формування девіантної поведінки у дитини. Соціально-психологічна робота із підлітками, які мають девіантну поведінку. Поняття булінгу, проблеми булінгу в Україні, мотивацію до булінгу та його види: вербальне цькування, соціальне виключення, фізичне насилля. Прояви булінгу. Психологічні особливості

учасників булінгу: ініціаторів, переслідувачів, спостерігачів, жертв, захисників. Наслідки ситуації булінгу. Міфи про булінг та їх спростування. Особливості психологічної роботи із учасниками булінгу.

3. ВИМОГИ ЩОДО СФОРМОВАНOSTІ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Метою дисципліни «Соціальна психологія» є формування наукового світогляду в площині: визначення закономірностей спілкування і взаємодії між людьми, зв'язків між міжособистісними і суспільними відносинами, структури і функцій спілкування, а також його механізмів, соціальної психології груп, особливостей спілкування в реальних соціальних групах, внутрішньої динаміки груп та їх розвитку; соціальної психології особистості, механізмів її формування, впливу активності особистості на розвиток суспільних відносин; специфіки прикладних досліджень та реальних можливостей соціальної психології в формулюванні практичних рекомендацій, а також основних форм і способів соціально-психологічного впливу.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Соціальна психологія» є розв'язання загальних наукових проблем, пов'язаних із формуванням знань про соціально-психологічну реальність, аналізом шляхів і засобів впливу на механізми її становлення, розвитку та функціонування; дослідження відносин і спілкування; впровадження теоретичних основ соціально-психологічної діагностики, консультування та надання допомоги.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- теоретико-методологічні засади соціальної психології, її місце в системі психологічних дисциплін;
- понятійний апарат соціальної психології;
- предмет, завдання та історію соціальної психології;
- теоретичні та практичні аспекти соціальної психології особистості;
- соціально-психологічний зміст, умови та засоби оптимізації спілкування;
- природу та динаміку соціально-психологічних явищ у малих соціальних групах;

вміти:

- застосовувати отримані знання в практичній діяльності;
- здійснювати соціально-психологічний аналіз соціалізації та розвитку особистості;
- здійснювати вивчення соціально-психологічних явищ, виявляти чинники, що мають найбільший вплив на формування групових регуляторів індивідуальної та групової поведінки;
- на основі вивчення процесу та особливостей спілкування розробляти рекомендації щодо його оптимізації.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Індивідуальна оцінка здобувача вищої освіти за теоретичну частину виводиться із оцінок за кожне питання білету і визначається:

- при усних відповідях;
- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- вміння доводити думку та відстоювати власні позиції;
- впевненість та переконливість;
- аналітичні міркування, вміння робити порівняння та висновки;

Особиста оцінка за кожне питання білету визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» у відповідності з «Положенням про організацію освітнього процесу в Національній академії внутрішніх справ» та оголошуються в день їх проведення після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

5. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ

Атестація - це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атестація проводиться як комплексна перевірка знань здобувачів з навчальної дисципліни «Соціальна психологія», яка передбачена навчальним планом підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності «Психологія» в Національній академії внутрішніх справ. До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали всі вимоги навчального плану.

Атестація здійснюється відкрито і гласно.

Складання атестації проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії.

Атестація проводиться за білетами, складеними у повній відповідності до програм навчальних дисциплін. Атестація не повинна перевищувати 6 академічних годин на день.

Структура державного екзамену складається з двох елементів: аналізу теоретичних знань здобувачів та оцінки ступеню їх реалізації на прикладі практичних ситуативних завдань.

Час на підготовку – 20 хвилин. Оцінка виставляється за кожне питання окремо, після чого виставляється загальна оцінка відповіді.

Результати складання атестації визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно». Результати складання атестації оголошуються у цей же день після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

Рішення екзаменаційної комісії про оцінку знань, виявлених при складанні атестації, а також про присвоєння випускнику відповідного ступеня вищої освіти та видання йому державного документа про освіту приймається екзаменаційною комісією на закритому засіданні відкритим голосуванням

звичайною більшістю голосів членів комісії, які приймали участь в засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови є вирішальним.

Всі засідання екзаменаційної комісії протоколюються. У протокол вносяться оцінки, одержані на екзамені, записуються додаткові питання, що ставились здобувачеві, особливі думки членів комісії.

Протокол підписують голова та члени екзаменаційної комісії, які приймали участь у засіданні. Протокол зберігається у навчальних підрозділах НАВС.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ДЕРЖАВНУ АТЕСТАЦІЮ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Соціальна психологія як наука. Предмет соціальної психології.
2. Соціальна психологія та інші галузі психологічних знань (загальна, вікова, педагогічна, юридична психологія тощо). Соціальна психологія та соціологія.
3. Основні завдання соціальної психології у сучасному суспільстві. Роль соціальної психології у професійній діяльності психолога.
4. Загальна характеристика методів соціальної психології. Роль діагностичних методів у соціальній психології. Особливості застосування консультативних та корекційних методів у соціальній психології.
5. Виникнення та становлення соціальної психології як науки.
6. Концепція нормативного порядку.
7. Класична та неокласична теорії організації. Теорія організації та управління Ф. Тейлора. Неокласична концепція організацій (теорія людських відносин) Е. Мейо.
8. Хотторнські експерименти. Поняття «первинна група» Ч. Кулі.
9. Експериментальний етап у розвитку соціальної психології. Експериментальні дослідження Ф. Олпорт, В. Меде. «Теорія поля» К. Левіна.
10. Основні теоретичні парадигми сучасної західної соціальної психології. Психоаналітична, когнітивна, біхевіористська, гуманістична соціально-психологічні теорії. Інтеракціонізм.
11. Розвиток соціальної психології у Радянському Союзі і в Україні.
12. Психологічний підхід П. Блонського, К. Корнілова. Соціально-психологічні погляди В. Бехтерева.
13. Поняття особистості. Співвідношення категорій «особистість», «індивід» та «індивідуальність».
14. Соціально-психологічна структура особистості. Структура особистості: загальнолюдське, соціально-специфічне та індивідуально-неповторне в особистості.
15. Соціалізації особистості: поняття, інститути та механізми. Формування самосвідомості в процесі соціалізації.
16. Використання соціально-психологічних знань про особистість у професійній діяльності психолога.

17. Соціальні установки особистості. Поняття установки у загальній та соціальній психології.
18. Історія вивчення проблеми соціальної установки особистості (аттитюду). Механізми соціальної регуляції поведінки особистості. Ціннісні орієнтації, спрямованість, позиції особистості.
19. Структура аттитюду. Емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти соціальних установок.
20. Ієрархічна структура соціальної установки за концепцією В. О. Ядова.
21. Функції аттитюдів і регуляція соціальної поведінки особистості. Ефект Лап'єра.
22. Чинники, що впливають на формування соціальних установок. Закон змін соціальних установок (їх формування, закріплення, трансформації). Мотиви соціальної поведінки.
23. Поняття девіантної поведінки. Відмінність девіантної поведінки від аномальної та делінквентної.
24. Концепції девіантної поведінки: біогенетичні, соціологізаторські, «соціальної дезорганізації», «соціальної аномії», «множинних факторів».
25. Деформація соціальних відносин як джерело девіантної поведінки. Види девіантної поведінки.
26. Соціально-психологічні особливості особистості з девіантною поведінкою. Типологія особистості з девіантною поведінкою.
27. Психологічна сутність та структура спілкування. Розвиток спілкування в онтогенезі. Спілкування як форма вияву активності особистості.
28. Спілкування як обмін інформацією, як комунікативний процес.
29. Вербальна комунікація. Значення комунікативних властивостей людської мови. Проблема тезаурусу.
30. Поняття та характеристика невербальних засобів спілкування. Паралінгвістичні та екстралінгвістичні системи знаків. Просторово-часова система організації комунікативного процесу. Бар'єри спілкування.
31. Інтерактивна сторона спілкування: спілкування як обмін діями, як взаємодія. Компоненти процесу взаємодії. Види взаємодії.
32. Перцептивна сторона спілкування: спілкування як взаєморозуміння людей. Роль міжособистісного сприйняття в процесі спілкування.
33. Функції, психологічні механізми, ефекти соціальної перцепції.
34. Психологічні засоби впливу в процесі спілкування (переконання, зараження, навіювання, наслідування та ін.).
35. Конфлікт як соціально-психологічний феномен. Поняття конфлікту.
36. Характеристика основних різновидів конфліктів: внутрішньоособистісних, міжособистісних, особистісно-групових, міжгрупових.
37. Соціально-психологічна структура конфліктів. Визначення предмету конфлікту, умов його перебігу, образів конфліктних ситуацій, можливих дій учасників конфлікту, результатів конфліктних дій.

38. Динаміка конфлікту: латентна, демонстративна, батальна та завершальна фази.
39. Стратегії поведінки в конфліктній ситуації.
40. Загальний зміст управління конфліктом: прогнозування, запобігання, стимулювання, регулювання та вирішення.
41. Діагностика конфліктів. Методики психокорекції та психотерапії конфліктів.
42. Методи підтримки співробітництва в конфлікті: згода, практична емпатія, збереження репутації, взаємодоповнення, виключення соціальної дискримінації.
43. Поняття малої групи в соціальній психології. Соціально-психологічне дослідження малих груп: соціологічний напрямок (Е. Мейо), школа «групової динаміки» (К. Левін), соціометричний напрямок (Дж. Морено).
44. Класифікація малих груп: первинні та вторинні. Формальні та неформальні групи, групи членства та референтні групи. Структура малих соціальних груп. Мікрогрупи. Значення різних типів малих груп для детермінації поведінки особистості.
45. Динамічні процеси в малій групі. Проблема розвитку та динаміки малої групи.
46. Поняття та процеси групової динаміки. Механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей, «ідіосинкразичний» кредит, психологічний обмін.
47. Двовимірні та одновимірні моделі розвитку малої групи. Групові цілі. Залежність функціонування групи від розуміння (нерозуміння) цілі. Індивідуальні та групові рішення. Групові деформації.
48. Нормативна поведінка в групі. Поняття про групові норми. Експерименти М. Шеріфа. Експерименти С. Аша. Феномен «групового тиску».
49. Функції групових норм. Стійкість індивіда до дії нормативного впливу. Лонгітюдне дослідження Т. Ньюкома.
50. Конформізм та конформність. Фактори, що впливають на конформну поведінку. Типи конформної поведінки: внутрішнє й зовнішнє підпорядкування.
51. Рівні конформної поведінки: підпорядкування, ідентифікація та інтерналізація.
52. Наслідки відхилень індивіда від групових норм. Нонконформізм. Уніформізм. Вплив меншості на групу. Концепція референтних груп особистості.
53. Групові структури. Соціометрична структура. Соціометричний статус особистості в групі.
54. Проблема групової згуртованості. Індекс згуртованості групи.
55. Комуникативна структура малої групи. Позиції центральні та периферичні. Дослідження ефективності діяльності групи залежно від центральності структури.

56. Лідерство і керівництво в малих групах. Відмінності між функціями лідера та керівника.
57. Основні психологічні концепції лідерства («теорія рис», ситуаційна теорія лідерства, синтетична теорія лідерства).
58. Експериментальне дослідження стилю лідерства в школі «групової динаміки» К. Левіна.
59. Характеристика авторитарного, демократичного та ліберального стилів лідерства та керівництва.
60. Поняття, ознаки, види соціальних організацій. Колектив як різновид соціальної організації.
61. Психологічна структура колективу. Характеристика основних соціально-психологічних явищ, спрямованих на інтеграцію колективу.
62. Соціально-психологічні явища, які призводять до диференціації колективів.
63. Соціально-психологічний клімат колективу.
64. Методологічні основи психологічного вивчення великих соціальних груп. Класифікація соціально-психологічних спільнот. Поняття та психологічні ознаки великих соціальних груп.
65. Структура великої соціальної групи. Психічний склад великої соціальної групи.
66. Соціальний характер. Соціальні звичаї, традиції, спосіб життя. Психологія суспільної думки.
67. Методи дослідження масової активності.
68. Чинники, що детермінують виникнення масової стихійної поведінки. Психологічні чинники, що визначають суспільну небезпеку масовидної поведінки.
69. Типологія натовпу та соціально-психологічні особливості окремих його різновидів.
70. Сутність агресивного натовпу, закономірності його функціонування.
71. Психологія чуток, їх інформаційні й експресивні характеристики.
72. Психологічна характеристика окремих прикладних напрямів соціальної психології (психологія сім'ї, психологія моди та реклами, психологія іміджу, психологія девіантної поведінки, етнопсихологія, політична психологія, екстремальна психологія та ін.).
73. Прикладна соціальна психологія як соціальна діяльність.
74. Відмінність понять «прикладна соціальна психологія», «соціальна робота», «соціальна допомога», «соціально-психологічна допомога».
75. Предмет, структура та завдання прикладної соціальної психології.
76. Організація соціально-психологічної діагностики: програмне забезпечення, організація та процедура проведення.
77. Соціально-психологічне консультування. Основні етапи соціально-психологічного консультування.
78. Поняття, сутність та структура соціально-психологічного впливу.

79. Практика використання соціальної психології у різних галузях суспільного життя.

80. Організація та методика прикладного соціально-психологічного дослідження. Етапи підготовки та проведення дослідження.

ПРИКЛАД ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ

Оберіть з наведеного списку якості, що характеризують людину як особистість і як індивіда. Сумлінність, хороша координація рук, товариськість, емоційна збудливість, охайність, висока сенсорна чутливість, упертість, реактивність, чесність, швидкий темп діяльності, самостійність.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. О.Г. Власова, Ю.Е. Никоненко. Соціальна психологія організацій та управління: навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2019. – 396 с.

2. Волянська О. В., Ніколаєвська А. М. Соціальна психологія: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 275 с.

3. Калаур С., Фалинська З. Соціальна конфліктологія: навч. посібник. – Тернопіль-Львів, 2010. – 360 с.

4. Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підр. для студ. ВНЗ/ А.Б. Коваленко, М.Н. Корнєв. – 2-е вид. – К.: Геопринт, 2006. – 400 с.

5. Москаленко В. В. Соціальна психологія. Підручник. Вид. 2-ге, виправлене та доповнене. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 688 с.

6. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник. У 2 кн. Кн.1 Соціальна психологія особистості і спілкування/ Л.Е. Орбан-Лембрик – К.: Либідь, 2004. – 576 с.

7. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник. У 2 кн. Кн.2. Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія/ Л.Е. Орбан-Лембрик – К.: Либідь, 2006. – 560 с.

8. Основи соціальної психології: підр. Для закл. Вищої освіти/ за ред. М.М. Слюсаревського. – К.:Талком, 2018. – 579 с.

9. Попович І.С. Психологія соціальних очікувань особистості: монографія/ І.С. Попович. – Хеерсон: ПАТ «ХМД», 2017. – 504 с.

10. Соціальна психологія: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра/ Н.Ю. Волянчук, Г.В. Ложкін, О.В. Винославська, І.О. Блохіна, М.О. Кононець, О.В. Москаленко, О.І. Боковець, Б.В. Андрійцев; КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

11. Татенко В. Соціальна психологія впливу: монографія/ В. Татенко. – К.: Міленіум, 2008. – 216 с.

12. Циба В.Т. Системна соціальна психологія. Навч. посібник. – К.: ЦНЛ, 2006. – 328 с.

1. ДИСЦИПЛІНА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ, ЩО ВІНОСИТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

Юридична психологія

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні і методологічні засади юридичної психології

Психологічна та юридична предметність юридичної психології. Рівні інтеграції психологічного та юридичного знання.

Принципи юридичної психології. Особистісно-діяльнісна парадигма юридико-психологічного знання. Об'єкт та предмет юридичної психології.

Основні категорії юридичної психології: особистість, правосвідомість, правова поведінка, їх зв'язок з понятійним апаратом загальної психології.

Етапи становлення та розвитку юридичної психології: описовий, порівняльно-аналітичний та природничо-науковий. Розвиток сучасної юридичної психології в Україні.

Основні напрями юридичної психології: кримінальна психологія, психологія процесуальної і непроцесуальної діяльності, пенітенціарна психологія, правова психологія, психологія юридичної праці, судово-психологічна експертиза.

Методологія та методи юридичної психології.

Тема 2. Нормативна регуляція соціальної поведінки. Девіантна та делінквентна поведінка особистості.

Нормативність поведінки в суспільстві як соціально- та юридико-психологічна категорія. Обумовленість соціальної нормативності суспільним буттям та історичним розвитком суспільства.

Соціальна норма – засіб соціальної орієнтації поведінки і засіб контролю за поведінкою особистості з боку суспільства. Соціальні норми поведінки: різновиди, властивості і характеристики. Динаміка та взаємозв'язок систем нормативної регуляції поведінки.

Правова поведінка як форма та сутність прояву суспільних відносин. Загальні та диференційовані ознаки правової поведінки. Суспільна та індивідуальна правосвідомість.

Правосвідомість як правовий досвід і психологічний механізм поведінки. Структура індивідуальної правосвідомості.

Дефекти правосвідомості. Девіантність та делінквентність особистості.

Тема 3. Психологічна характеристика особистості правопорушника.

Особистість злочинця: поняття, психологічна структура та особливості. Основні теорії детермінації протиправної поведінки. Біологічне і соціальне у формуванні особистості злочинця.

Різновиди антисоціальної спрямованості особистості. Правовий нігілізм, ідеалізм, інфантілізм та негативізм.

Етапи формування злочинної поведінки, їх характеристика. Вчинкова парадигма злочинної поведінки.

Спосіб життя, його місце у формуванні особистості злочинця. Соціально-рольові аспекти в структурі злочинної поведінки.

Різновиди мотивації протиправної поведінки. Психологічні особливості прийняття рішення на вчинення злочину.

Типологія особистості злочинця. Індивідуально-психологічні особливості різних типів злочинців.

Тема 4. Психологічна характеристика злочинних груп.

Особлива суспільна небезпечність групових форм прояву протиправної поведінки. Злочинна група – поняття, його кваліфікаційні ознаки. Основні різновиди групових протиправних об'єднань. Каузальність формування злочинних груп.

Закономірності функціонування злочинних угруповань. Структурно-функціональні характеристики організованих злочинних груп.

Особливості створення та діянь злочинних груп неповнолітніх та молоді. Характеристика організованих злочинних груп розкрадачів державної чи приватної власності. Психологічні особливості злочинних угруповань, що вчиняють насильницькі злочини. Злочинні групи раніше засуджених.

Психологічна характеристика злочинних організацій.

Тема 5. Правова психологія.

Соціальна і психологічна сутність правової психології як напряму юридичної психології. Соціалізація як процес навчання та засвоєння індивідом соціальних норм, культурних цінностей та моделей поведінки.

Соціальна адаптація та інтеріоризація – процеси соціалізації. Характеристика первинної і вторинної соціалізації, їх соціально-психологічні механізми.

Сутність та напрями здійснення правової соціалізації. Дефектність правової соціалізації.

Особливості правової ідеології та правової психології. Суспільна і індивідуальна (особистісна) правова психологія – витоки та детермінанти. Правова компетентність особистості.

Правова культура суспільства, її засвоєння особистістю.

Тема 6. Психологія юридичної діяльності.

Юридична діяльність як різновид трудової діяльності, її диференціація за профілем та суб'єктами діяльності.

Психологічна структура юридичної діяльності. Пізнавальна діяльність фахівця як рішення пізнавальних задач. Пошуково-гностична функція пізнавальної діяльності. Когнітивна сфера особистості, її складові та зумовленість. Конструктивна діяльність, евристичні та репродуктивні функції. Етапи планування професійної діяльності. Комунікативна діяльність фахівця, характеристика її елементів.

Функції та засоби професійного спілкування. Організаційна діяльність фахівця – управлінські і координаційні функції.

Характеристика психологічних особливостей юридичної праці. Нормативна регламентованість діяльності фахівця-юриста, її психологічна сутність.

Психологічна зумовленість реалізації юристом владних повноважень. Багатоплановість службових завдань, їх вплив на організаційні та прогностичні складові професійної діяльності.

Проблеми професійної придатності фахівця до діяльності – професіографічне обстеження та профвідбір.

Тема 7. Конфліктна суть правоохоронної діяльності.

Загальна характеристика правоохоронної діяльності.

Основні ознаки конфлікту як психологічного феномену. Групи чинників, що спричиняють конфлікти в правоохоронній діяльності. Структурні елементи конфлікту. Групи і типи учасників професійного конфлікту. Предмет конфлікту та його відображення у психіці суб'єктів (образ конфліктної ситуації). Мотиви професійних конфліктів.

Класифікація конфліктів у професійній діяльності правоохоронців.

Особливості правоохоронця як суб'єкта конфлікту. Протиріччя між працівниками правоохоронних органів і зовнішнім соціальним оточенням.

Службові конфлікти в правоохоронній діяльності та їх причини. Профілактика та шляхи вирішення конфліктів в правоохоронній діяльності.

Тема 8. Пенітенціарна психологія.

Пенітенціарна психологія як галузь юридичної психології – її об'єкт, предмет та завдання. Особистість засудженого як об'єкт психологічного аналізу.

Типологія особистості засуджених, їх характеристика. Особливості психоемоційних станів засуджених та їх детермінанти. Акцентуації характеру засуджених.

Динаміка особистості в умовах позбавлення волі. Особливості адаптаційних процесів в установах відбування покарань. Формування та реалізація механізмів психологічного захисту. Типологія особистості засуджених.

Психологічні особливості мікросередовища засуджених в установах відбування покарань. Основи стратифікації мікросередовища засуджених. Особливості соціальної організації засуджених. Характеристика субкультури засуджених осіб.

Організація виправлення та перевиховання засуджених в установах відбування покарань. Основні заходи ресоціалізації у роботі із засудженими, особливості їх здійснення.

Режим відбування покарання як основний засіб перевиховання. Особливості виховного впливу в установах різних рівнів безпеки.

Тема 9. Психологічні та організаційно-правові засади судово-психологічної експертизи.

Загальна характеристика експертної діяльності. Об'єкт і предмет дослідження в судово-психологічній експертизі. Підстави для призначення судово-психологічної експертизи.

Межі компетенції експерта-психолога в юрисдикційному процесі.

Основні різновиди судово-психологічної експертизи. Своєрідність експертного дослідження неповнолітніх. Особливості проведення експертизи особистих властивостей підекспертного та мотивів його поведінки. Експертне дослідження особливих психоемоційних станів. Фізіологічний та патологічний афект.

Комплексні судово-психологічні експертизи – підстави призначення і особливості проведення. Компетенція психолого-психіатричної та психолого-медичної експертизи. Експертиза поведінки особи в системах «людина-техніка». Компетенція психолого-лінгвістичного експертного дослідження.

Організаційно-правові основи судово-психологічної експертизи. Обґрунтування, зміст та сутність постанови про призначення судово-психологічної експертизи.

Нормативна регламентація процедури проведення судово-психологічних експертиз. Змістовна характеристика висновку експерта-психолога.

3. ВИМОГИ ЩОДО СФОРМОВАНОСТІ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Метою вивчення дисципліни є засвоєння здобувачами вищої освіти знань, умінь і навичок, які є необхідними для підготовки фахівців у галузі психології, що відображають факти, закономірності й механізми людської психіки в сфері правових відносин та правової поведінки; психологічні чинники та детермінанти поведінки людини в системі «людина-суспільство-право».

Основними завданням вивчення дисципліни «Юридична психологія» є:

– опанування здобувачами вищої освіти системи психологічних знань про загальні закономірності, механізми виникнення та функціонування психічних явищ в системі «людина-суспільство-право»;

– набуття умінь використовувати набуті знання при вивченні інших навчальних дисциплін, у процесі дослідницької та практичної роботи, самопізнання та самовиховання;

– засвоєння знань та набуття умінь організації конкретного психологічного дослідження, використання методик вивчення психічних явищ.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

– теоретико-методологічні засади та принципи юридичної психології;

- категорійно-понятійний апарат науки, його специфіку та закономірності функціонування в сфері суспільно-правових відносин та правової поведінки;
- психологічні особливості особистості правопорушника та злочинних груп;
- закономірності індивідуально- і соціально-психологічних явищ у правоохоронній і правозастосовній діяльності;
- предмет, завдання та основні проблеми правової та кримінальної психології, психології процесуальної та непроцесуальної діяльності, психології юридичної праці, пенітенціарної психології;

вміти:

- складати психологічний портрет правопорушників (злочинців) з різною антисуспільною спрямованістю особистості;
- визначати приналежність особи до криміногенного середовища; діагностувати поведінку особи, яка перебуває в небезпечному стані; володіти прийомами виявлення агресивних станів і намірів людини чи групи;
- здійснювати соціально-психологічний аналіз показників функціонування злочинної групи, визначати статус окремих її учасників;
- урахувати психологічні аспекти під час розробки системи профілактичних заходів;
- визначати психологічний стан об'єкта професійного впливу, розмежовувати психологічні особливості об'єктів професійного інтересу;
- окреслювати показники виникнення й перебігу екстремальних ситуацій в правоохоронній діяльності; підтримання і ефективного використання стану готовності до професійних дій у психологічно напружених умовах;
- здійснювати аналіз практичних ситуацій правоохоронної діяльності, визначати їх психологічні чинники;
- виокремлювати психологічні особливості юридичної діяльності;
- визначати підстави призначення судово-психологічних експертиз, формулювати перелік запитань, що є актуальними з огляду на конкретні обставини і факти й ін.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Індивідуальна оцінка здобувача вищої освіти за теоретичну частину виводиться із оцінок за кожне питання білету і визначається:

- при усних відповідях:
- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- вміння доводити думку та відстоювати власні позиції;
- впевненість та переконливість;
- аналітичні міркування, вміння робити порівняння та висновки;

Особиста оцінка за кожне питання білету визначається оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» у відповідності з «Положенням про організацію освітнього процесу в Національній академії внутрішніх справ» та оголошуються в день їх проведення після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

5. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ

Атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атестація проводиться як комплексна перевірка знань здобувачів з навчальної дисципліни «Юридична психологія», яка передбачена навчальним планом підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» зі спеціальності 053 «Психологія» в Національній академії внутрішніх справ. До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали всі вимоги навчального плану.

Атестація здійснюється відкрито і гласно.

Складання атестації проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії.

Атестація проводиться за білетами, складеними у повній відповідності до програм навчальних дисциплін.

Атестація не повинна перевищувати 6 академічних годин на день.

Структура державного екзамену складається з двох елементів: аналізу теоретичних знань здобувачів та оцінки ступеню їх реалізації на прикладі практичних ситуативних завдань.

Час на підготовку – 20 хвилин. Оцінка виставляється за кожне питання окремо, після чого виставляється загальна оцінка відповіді.

Результати складання атестації визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно». Результати складання атестації оголошуються у цей же день після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

Рішення екзаменаційної комісії про оцінку знань, виявлених при складанні атестації, а також про присвоєння випускнику відповідного ступеня вищої освіти та видання йому державного документа про освіту приймається екзаменаційною комісією на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які приймали участь в засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови є вирішальним.

Всі засідання екзаменаційної комісії протоколюються. У протокол вносяться оцінки, одержані на екзамені, записуються додаткові питання, що ставились здобувачеві, особливі думки членів комісії.

Протокол підписують голова та члени екзаменаційної комісії, які приймали участь у засіданні. Протокол зберігається у навчальних підрозділах НАВС.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА ДЕРЖАВНУ АТЕСТАЦІЮ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Об'єкт і предмет юридичної психології.
 2. Науково-теоретичні й прикладні передумови використання психологічних знань в юридичній діяльності.
 3. Психологічний зміст методологічних засад юриспруденції.
 4. Актуальні проблеми юридичної психології.
 5. Особливості сучасного стану юридичної психології в Україні.
- Перспективи розвитку.
6. Сучасний науковий статус юридичної психології. Місце юридичної психології в системі наук.
 7. Основні прикладні аспекти сучасної юридичної психології.
 8. Історія розвитку юридичної психології.
 9. Сучасні напрями юридичної психології.
 10. Принципи і методи юридичної психології.
 11. Нормативна регуляція поведінки та її вплив на поведінку особистості.
 12. Ознаки правової поведінки.
 13. Психологічна характеристика девіантної та делінквентної поведінки.
 14. Психологічна характеристика правосвідомості.
 15. Правова культура особистості.
 16. Соціальні норми та їх характеристика.
 17. Правова соціалізація особистості. Механізми соціалізації особистості.
 18. Різновиди правосвідомості.
 19. Ознаки та види соціальних відхилень.
 20. Поняття девіантної поведінки та психологічна характеристика її різновидів.
 21. Поняття особистості правопорушника (злочинця) та основні детермінанти її формування.
 22. Характеристика концепцій злочинної поведінки.
 23. Основні рівні особистості злочинця.
 24. Злочинна поведінка та механізми її формування.
 25. Характеристика окремих типів злочинців (корисливий, насильницький, корисливо-насильницький).
 26. Роль соціального і біологічного чинників у формуванні делінквентної поведінки.
 27. Основні етапи формування антисоціальної поведінки.
 28. Психологічна характеристика способу життя правопорушника.
 29. Психологічна характеристика спрямованості правопорушника.
 30. Поняття злочинної групи та її психологічна характеристика.
 31. Психологічна структура злочинної групи.
 32. Закономірності функціонування злочинних груп.
 33. Психологічні особливості злочинних груп неповнолітніх і молоді.
 34. Психологічні особливості групи раніше засуджених.
 35. Характеристика групи корисливої спрямованості.
 36. Основні причини об'єднання осіб у злочинні групи.
 37. Специфіка злочинної групи корисливо-насильницької спрямованості.

38. Психологічні особливості групи насильницької спрямованості.
39. Соціально-психологічна та кримінально-психологічна класифікації ролей у групі.
40. Психологічні аспекти організованої злочинності.
41. Юридико-психологічна характеристика організованих груп, створених за національно-етнічною ознакою.
42. Функціонально-рольова структура злочинної спільності.
43. Психологічні чинники, що визначають суспільну небезпеку масовидної поведінки.
44. Психологічна структура та особливості юридичної діяльності.
45. Психологічні чинники видів юридичної діяльності.
46. Психологічна характеристика суб'єктів юридичної діяльності.
47. Психологічна сутність прокурорської діяльності.
48. Психологія адвокатської діяльності.
49. Зміст пізнавальної та комунікативної діяльності фахівця.
50. Специфіка організаційної діяльності спеціаліста.
51. Конструктивна діяльність спеціаліста.
52. Профілактична діяльність працівника правоохоронного органу.
53. Засвідчувальна діяльність суб'єкта правозастосування.
54. Функціонально-психологічний аналіз юридичної діяльності.
55. Організаційно-психологічна характеристика професійних ситуацій.
56. Вимоги юридичної діяльності до особистості.
57. Основні форми використання психологічних знань в юридичній діяльності.
58. Характеристика професійних помилок в діяльності суб'єкта юридичної діяльності.
59. Специфіка пізнавальної діяльності фахівця-психолога.
60. Професійно значущі якості особистості юриста.
61. Основні протипоказання щодо особистості суб'єкта юридичної діяльності.
62. Загальна характеристика правоохоронної діяльності.
63. Групи чинників, що спричиняють конфлікти в правоохоронній діяльності.
64. Класифікація конфліктів у професійній діяльності правоохоронців.
65. Особливості правоохоронця як суб'єкта конфлікту.
66. Службові конфлікти в правоохоронній діяльності та їх причини.
67. Профілактика та шляхи вирішення конфліктів в правоохоронній діяльності.
68. Загальна характеристика та види судово-психологічної експертизи.
69. Організаційно-правові засади та особливості проведення комплексних судово-психологічних експертиз.
70. Межі компетенції судово-психологічної експертизи.
71. Висновок експерта-психолога.
72. Психологічна характеристика здійснення окремих видів судово-психологічних експертиз.

73. Причини експертних помилок.
74. Пенітенціарна психологія: предмет та завдання.
75. Психологічна характеристика особистості засуджених та їх адаптаційних можливостей.
76. Психологічні особливості мікросередовища засуджених.
77. Лідерство в мікросередовищі засуджених.
78. Динаміка особистості в місцях позбавлення волі.
79. Психологічна типологія засуджених.
80. Основні методи психологічної корекції особистості засудженого.

ПРИКЛАДИ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

1. Складання психологічного портрету особистості правопорушника (злочинця).
2. Використання психодіагностичних методик, що дозволяють визначити професійно-психологічні особливості фахівця.
3. Розв'язання ситуативних завдань (за поданими умовами).

Ситуація 1. Обвинувачений 17-річний Андрій Н., ватажок злочинної групи підлітків. На допиті повідомив наступне: «Я народився у м. Харкові. Мої батьки працюють на заводі: батько – слюсарем, а мати – медсестрою. Великих заробітків вони не мали. Спочатку ми жили в однокімнатній комунальній квартирі, а після народження молодшого брата отримали від підприємства трикімнатну квартиру. В школі і в класі я користувався авторитетом – пристойно вчився, грав на гітарі та був членом збірної з футболу. Ініціатором бійок не був, але жорстко підтримував свою авторитетність. За бійки мене обговорювали на педраді, зі мною говорив і дільничний інспектор міліції. Коли ми отримали нову квартиру, мене перевели в іншу школу. Я ж звик до колишньої, приходив туди, мене виганяли, навіть за допомогою міліції. Почав пропускати уроки, кілька разів бився на вулиці. За це мене викликали до поліції. Я обіцяв виправитись, але цього не зробив. Я почав тікати з дому і познайомився з вуличною компанією, де мене радо зустріли. Серед них були і раніше судимі. Батьки мене розшукували, після чого карали. Вештався сам і в компанії по місту, почав красти в магазинах харчі та дрібні речі, продавав і ходив в кіно. Зійшовся зі старшими дівчатами, бо був фізично сильний та розвинений. Почав пити та вести розпусний спосіб життя. Я зійшовся з Олегом А. та Валерою Н. Ми роздобули обрізи мисливських рушниць, почали тренуватись у стрільбі. Часто боксували та оволодівали прийомами карате. Ми вирішили, що досить займатись дрібними крадіжками. Я попередив, що ми повинні стати «хорошими», повернутись додому і не викликати підозр у поліції.

Магазини ми брали без слідів. Замки перекушували лещатами – цьому ми навчилися раніше на чужих сараях та гаражах. Всі підходи до магазину захаращували, щоб не проїхала міліція, ламали замка, швидко забирали товар та тікали. Нерідко натирали взуття тютюном від собак, тікали через воду, щоб не було слідів. Невдовзі я навчився перед закриттям магазину скидати датчики сигналізації з вікон, що дозволило красти цінні речі. Почали ми красти за

допомогою автотранспорту. Приглядали пристойний мікроавтобус, виганяли і на ньому вивозили з магазинів цінності. Одного разу навіть на «Швидкій допомозі». Вивантажували все до підвалу, відганяли подалі машину та кидали її – на все це ми витрачали 5-10 хвилин. Перед крадіжкою ми все обмірковували, тому три роки діяли безкарно. Від міліції не ховались, навіть заходили до дільничного інспектора, погоджувались допомагати, а він нам за це все розповідав. Група наша була тренувана, авторитетна серед злочинців, нас багато хто боявся, бо з кривдниками ми розбирались жорстоко. Але одного разу при переслідуванні Олег попався міліції і нас всіх здав».

Завдання: Надайте психологічну характеристику Андрія Н. Які ситуативні та психологічні чинники зумовили формування його криміногенності? Які ознаки були притаманні організованій ним злочинній групі? Яким заходам слід приділити увагу в подальшій профілактичній роботі з підлітком?

Ситуація 2. Під час розслідування кримінального провадження про вбивство К. обвинувачуваний Н. стверджував, що К. покінчила життя самогубством, кинувшись з дев'ятого поверху. Надалі Н. заявив, що під час з'ясування стосунків з К. він був вражений її словами, схопив К. за горло і “у пориві гніву, не розуміючи своїх дій”, здавив горло руками. Побачивши, що К. не подає ознак життя, Н. скинув її труп униз. Суперечливість своїх показань Н. пояснив тим, що “після вбивства, швидко дійшовши до свого будинку, ліг у ліжку, заснув і те, що сталося, здалося йому кошмарним сновидінням”. Крім того, Н. стверджував, що неодноразово бачив у сні сцени вбивства і переплутав, що бачив у сні, а що було в дійсності.

Суперечливість і деяка фантастичність показань Н., сумніви в тому, що обвинувачуваний міг впасти в стан, який істотно ускладнював би контроль за поведінкою, спонукали слідчого призначити комісійну судово-психологічну експертизу.

Завдання: Чи відповідає опис обвинувачуваним Н. свого стану безпосередньо перед здійсненням інкримінованого йому діяння, у момент його здійснення і після нього даним наукової психології про механізми виникнення і протікання афекту? Чи перебував обвинувачуваний Н. у момент здійснення інкримінованого йому діяння в стані афекту? Чи можливі, за даними наукової психології, явища пам'яті, про які повідомляє у своїх показаннях Н., з урахуванням психологічних особливостей його особистості і характеру інкримінованого йому діяння?

Ситуація 3. Потерпіла К., 14 років. Проживала з матір'ю, що часто хворіла і недостатньо уважно приділяла уваги до виховання дочки. У помешканні також проживав студент Г., який орендував кімнату у матері К. У випадковій бесіді з учителькою К. розповіла, що підтримує інтимні стосунки з Г. За заявою вчительки було розпочато кримінальне провадження щодо Г., разом із цим було призначено судово-психологічну експертизу щодо К.

Дівчинка в школі вчилася добре. У бесіді також встановлено достатній рівень розвитку пізнавальних процесів (пам'яті, уваги, мислення). Про Г.

розповідає, що «він ставився до мене по доброму, допомагав робити уроки, читав мені книжки». Підкреслювала, що «нудьгувала, коли Г. довго вечорами не приходив додому». Емоційна прихильність К. до Г., оскільки дівчинка не мала тісного контакту з матір'ю, сприяла виникненню стосунків з Г., ініціатором яких він і був. Поінформованість К. щодо інтимних сторін життя між чоловіком і жінкою була поверхневою, наївною, вона її отримувала від своїх подруг того ж віку. К. неодноразово підкреслює добре ставлення до неї з боку Г.: « часто дарував квіти, говорив, що кохає». Про себе також говорить, що любить Г., тому що він «добрий, красивий, не п'є, не палить». Зазначене свідчить про відсутність самостійного орієнтування у вирішенні питань такого роду. В силу цього, пояснення Г., що між ними існує кохання, К. приймає як готову формулу, критично оцінити яку вона не в змозі у зв'язку з віковими особливостями її розвитку.

Завдання: Якого виду експертизу доцільно проводити у цьому випадку? Які питання щодо особистості К. та її відносин зі студентом Г. доцільно порушувати? Які питання додаткового характеру слід дослідити в контексті більш широкого кола відносин К.?

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров Д.О. Становлення особистості працівника органів внутрішніх справ: монографія. К.: Вадекс, 2014. 307 с.

2. Андросюк В. Г., Казміренко Л. І. Можливості та межі справлення психологічного впливу у правоохоронній діяльності. *Юридична психологія та педагогіка*. 2008. № 2. С. 82–93.

3. Бараненко Б. І. Психологічні та кримінологічні характеристики організованих злочинних об'єднань // Психологічні особливості організованих злочинних об'єднань (використання психологічних знань у протидії організованій злочинності): наук.-практ. посіб. / [за ред. Я. Ю. Кондратьєва]. – К. : НАВСУ, 2002. С. 153–179.

4. Казміренко Л. І., Мартенко О. Л. Кримінальний кодекс України : психологічний аналіз кримінально-правових понять : монографія. К. : КНТ, 2007. 148 с.

5. Конфліктологія. Альбом схем з коментарями : навч. посіб. / [кол. авт. : Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.]; за заг. ред. Л. І. Казміренко. К. : ЛОГОС, 2010. 56 с.

6. Костицький М. В. Наукознавчі проблеми структури юридичної психології як науки. *Юридична психологія*. 2016. № 1. С. 4–15.

7. Костицький М. В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції : вибрані наукові праці; [відп. ред. Н. В. Кушакова-Костицька]. Чернівці : Рута, 2008. 560 с.

8. Кудерміна О. І. Психологія особи як суб'єкта правоохоронної діяльності : монографія. Чернівці : Наші книги, 2013. 415 с.

9. Максименко С.Д., Медведєв В.С. Юридична психологія: підручник/ С.Д. Максименко, В.С. Медведєв. – Київ: Видавничий дім «Слово», 2018.– 448 с.
13. Медведєв В.С. Кримінальна психологія. Підручник. – К.: “Атіка”, 2004. – 368 с.
14. Медведєв В. С. Психологія злочинної діяльності: [навч. посіб.] – К.: Атіка, 2012. – 204 с.
15. Медведєв В. С., Левенець О. А. Кримінально-психологічна характеристика умисного серійного вбивці. *Юридична психологія*. 2016. № 1. С. 139–150.
10. Охріменко І. М., Лузанова Г. О. Організаційно-психологічні особливості професійної компетентності слідчого як суб’єкта призначення судово-психологічних експертиз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 28, Т. 3. С. 86–90.
11. Охріменко І. М. Психологічна характеристика механізму злочинної поведінки. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 153–156.
12. Охріменко І. М., Лузанова Г. О. Психолого-правові особливості судово-експертної діяльності фахівця-психолога. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 3, Т. 3. С. 177–182.
13. Психологія слідчої діяльності: навчальний посібник / В.Г. Андросюк, О.М. Корнєв, О.І. Кудерміна та ін. ; за заг. ред. Л.І. Казміренко. К.: Правова єдність, 2009. 200 с.
14. Формування психологічної готовності працівників ОВС до дій в екстремальних ситуаціях затримання озброєного злочинця: наук.-практ. посібник / Казміренко В.П., Казміренко Л.І., Александров Д.О. та ін. Чернівці, ЧДУ, 2013. 96 с.
15. Юридична психологія : Підручник / [кол. авт. : Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.]; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. К. : КНТ, 2007. 360 с.
16. Юридична психологія : практикум / [за заг. ред. Л.І. Казміренко]. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 190 с.
17. Юридична психологія. Альбом схем з коментарями / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. [Вид. 3-є, доопр. та доп.]. К.: КНТ, 2008. 152 с.
18. Юридична психологія. Словник : Довідкове видання / [кол. авт. : Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.]; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. [Вид. 2-е, уточ. та доп.]. К. : КНТ, 2008. 224 с.